

De loopbaanontwikkeling van vrouwen en mannen in de rechterlijke macht: beeld en werkelijkheid

L.E. de Groot-van Leeuwen, C.C.M. Kester en
J.G.C. Kester*

Summary

Careers of women and men in the Dutch judiciary: self-perception and reality

The subject of this article is the difference in careers between female and male members of the Dutch judiciary. It is often thought that the number of women and men in the judiciary are equal. The analysis makes clear that, although increasing, the real participation of women is lower than the members of the judiciary themselves think. As a whole, the judiciary has changed from a purely male to a mixed profession. A vertical segregation is still present, however: women are under-represented in the lower positions, their under-representation is worse in the middle positions and they are nearly absent in the highest positions. For the population of 1986 it has been traced whether there are differences between women and men in the period they need to reach a higher position. It could be concluded that there are indeed differences between comparable women and men concerning the time it took to reach a higher position: men reach a higher position more rapidly than women do. Thus, vertical segregation will remain a permanent feature.

'Ik heb in de broedstoof een aantal vrouwen zitten die kunnen doorstomen'
(mannelijke president van een gerecht, 1988)

Dit artikel gaat over de verschillen in loopbaanontwikkeling tussen vrouwen en mannen binnen een maatschappelijk invloedrijke beroepsgroep. Het betreft enkele resultaten van een promotie-onderzoek waarin de Nederlandse rechterlijke macht, de zittende en de staande magistratuur, kwantitatief en kwalitatief is onderzocht. Tot de zittende magistratuur behoren de rechters van de rechtbanken, de kantonrechters, de raadsheren van de gerechtshoven en van de Hoge

* De auteurs waren ten tijde van het schrijven van dit artikel verbonden aan de Vakgroep Sociologie, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Rijksuniversiteit Leiden.

Raad, de (vice-)presidenten van de rechtbanken, de gerechtshoven en de Hoge Raad. Tot de staande magistratuur behoren de officieren van justitie, de officieren van justitie eerste klasse, de officieren van justitie hoofd van het arrondissement, de advocaten-generaal bij de gerechtshoven en de Hoge Raad en de procureurs-generaal eveneens bij de gerechtshoven en de Hoge Raad.¹

1. De vrouw-man verhouding

Eén van de meest zichtbare veranderingen in de samenstelling van de rechterlijke macht sinds de Tweede Wereldoorlog is de toetreding van vrouwen. De aanwezigheid van vrouwen is zo opvallend dat velen uit de beroepsgroep een zeer rooskleurig beeld hebben van de deelname van vrouwen aan het beroep. Abspoel, voormalig hoofdofficier van justitie en rechter plaatsvervanger stelde bijvoorbeeld: 'Er is, behoudens misschien het onderwijs en de advocatuur geen enkele in belangrijkheid en salariëring te vergelijken beroepsgroep aan te wijzen waar de vrouw sterker vertegenwoordigd is dan bij de rechterlijke macht. In dit opzicht kunnen zowel de departementen als het bedrijfsleven een voorbeeld aan ons nemen' (Abspoel, 1985, p. 13). In de door ons gehouden interviews met leden van de rechterlijke macht kwam eveneens een dergelijk optimistisch beeld naar voren. 'Wat betreft man-vrouw verhouding denk ik dat die voor de rechterlijke macht vergeleken met de rest van de rijksdienst (...) zeer gunstig ligt, misschien wel het gunstigst van allemaal', aldus een vice-president. De respondenten denken veelal dat de sekseverhouding voor de functies van rechter en officier fifty-fifty is: 'Ik denk dat het aantal mannen en vrouwen gelijk is, alleen nog niet in de topfuncties'. En ook in deze groep doet vooral onder mannen deze optimistische visie omtrent de deelname van vrouwen opgeld (vgl. Komter, 1987).

Dit roept de vraag op hoe het nu echt is gesteld met de vertegenwoordiging van vrouwen in de rechterlijke macht. Komen beeld en werkelijkheid met elkaar overeen? Hierop wordt in dit artikel met behulp van tabel 1 antwoord gegeven.

In 1947 werd de eerste vrouwelijke rechter beëdigd (Sloot, 1980). Na een aanvankelijk zeer langzame groei van het aantal vrouwen, is het percentage vrouwen in de rechterlijke macht lange tijd rond de 5% geweest, totdat in de jaren zeventig het aantal fors begon te stijgen. In 1986 is het aantal vrouwen in de rechterlijke macht met een volledige werkkring gestegen tot 15%, te zamen met de part-time rechters is het aandeel van de vrouwen 19%. In de eerste plaats is duidelijk dat het werkelijk aandeel van vrouwen veel lager ligt dan het

Tabel 1. Basisgegevens

Functie	N 1974	N 1986	waarvan vrouwen		%	%
			N 1974	N 1986		
kantonrechter	94	123	1	11	1%	9%
rechter	200	249	29	71	15%	29%
vice-president rechtbank	66	117	3	17	5%	15%
president rechtbank	19	19	0	0	—	—
raadsheer gerechtshof	65	105	0	12	—	11%
vice-president gerechtshof	23	48	0	0	—	—
president gerechtshof	5	5	0	0	—	—
raadsheer hoge raad	17	24	1	2	6%	8%
vice-president hoge raad	4	3	0	0	—	—
president hoge raad	1	1	0	0	—	—
Totaal zitten	494	694	34	113	7%	16%
(substituut-)officier van justitie	82	130	2	24	2%	18%
officier van justitie 1e klasse	29	49	0	2	—	4%
hoofd arrondissementsparket	19	17	0	0	—	—
advocaat-generaal gerechtshof	12	26	0	2	—	8%
procureur-generaal gerechtshof	5	5	0	0	—	—
advocaat-generaal hoge raad	4	10	0	1	—	10%
procureur-generaal hoge raad	1	1	0	0	—	—
Totaal staan	152	238	2	29	1%	12%
Totaal zitten en staan	646	932	36	142	6%	15%
bezoldigd rechter-plaatsvervanger	0	64	0	44	—	69%
Totaal (incl. rechter-plv.)	646	996	36	186	6%	19%

Bron voor 1974: Groenendijk 1975

Bron voor 1986: Naamlijst Leden Rechterlijke Macht 1986, bewerking LdG, JK

door respondenten uit de beroepsgroep geschatte percentage. We kunnen echter wel stellen dat de overgang van een mannenberoep naar een gemengd beroep is gerealiseerd (vgl. Tijdens, 1989).

Ook bij verwante beroepsgroepen zien we dat een toename van het aantal vrouwen vanaf de jaren zeventig heeft plaatsgevonden. Bij het wetenschappelijk personeel aan de alfa-faculteiten, rechten, letteren en wijsbegeerte, is het percentage van 15,4% in 1973 tot 27% in 1985 gestegen (H.A. Becker &

A.M.G. Beekes, 1989). Het grootste deel van deze toename trad, evenals bij de rechterlijke macht, eind jaren zeventig en begin jaren tachtig op. De percentages vrouwen in politieke/bestuurlijke functies zijn als volgt: Gemeenteraadsleden 19% (1986), wethouders 14% (1986), burgemeesters 4% (1988), Provinciale Statenleden 27% (1987), Gedeputeerde Statenleden 22% (1987), Commissarissen van de Koningin 0% (1989), Tweede Kamerleden 18% (1986), Eerste Kamerleden 27% (1987), Ministers 7% (1989), Staatssecretarissen 36% (1989) (Roest, 1989).

Ten tweede kan nu geconstateerd worden dat, wederom in tegenstelling tot wat door de beroepsgroep zelf wel gedacht wordt, de rechterlijke macht wat deelname van vrouwen betreft niet bijzonder gunstig afsteekt bij vergelijkbare beroepsgroepen.

In de derde plaats is duidelijk dat, als we naar de verdeling van vrouwen en mannen over de verschillende functies binnen een beroepsgroep kijken, het algemene patroon bij dergelijke beroepen is: hoe hoger de functie, hoe minder vrouwen. Voor de rechterlijke macht geldt dat er geen vrouwen zijn vertegenwoordigd in de functie van president van een rechtbank, vice-president van een hof, president van een gerechtshof, vice-president van de Hoge Raad, president van de Hoge Raad, officier van justitie hoofd van het arrondissement, procureur-generaal van een gerechtshof en procureur-generaal van de Hoge Raad. Verticale segregatie is dus ook in deze beroepsgroep een feit: in de lagere functies zijn vrouwen ondervertegenwoordigd, in de middenfuncties zijn zij sterker ondervertegenwoordigd en in de hoogste functies zijn zij nagenoeg afwezig.²

In veel beroepen is het mogelijk in deeltijd te werken. Dit kan positieve gevolgen met zich meebrengen voor de deelname van vrouwen aan het beroep; een groter percentage vrouwen zal hierdoor toetreden. Aan het part-time werken zijn echter ook nadelen verbonden, zoals het feit dat men minder ervaring opdoet in het beroep.

De ondervertegenwoordiging van vrouwen in de hogere regionen van de hiërarchie van vele beroepen wordt, ook door enkele van onze respondenten, wel geweten aan 'het feit' dat vrouwen over het algemeen part-time werken. De hogere posities zouden onmogelijk door deeltijdwerkers kunnen worden ingenomen. Dat een groot deel van de werkende vrouwen in deeltijd werkzaam is klopt wel voor een aantal beroepen, bijvoorbeeld voor vrouwelijke wetenschappers (Noordenbos, 1989), maar niet voor de hier beschreven beroepsgroep. Slechts een vierde deel van de vrouwen werkt part-time. Het aantal vrouwen in het part-time rechterschap (69%), is echter wel veel groter dan in het full-time rechterschap (16%), maar er zijn sowieso niet zo heel veel part-time rechters.³

1.2. Een kwestie van tijd?

Met behulp van tabel 1 zijn we iets te weten gekomen over de positie van vrouwen in de rechterlijke macht. We gaan nu in op de achtergronden hiervan.

De meest eenvoudige verklaring voor het bovengeschetste algemene patroon luidt: de lagere functies zijn instroomfuncties, de participatie van vrouwen is van relatief recente datum en de hogere functies worden gemiddeld genomen bezet door een oudere generatie, die voor een geringer deel uit vrouwen bestaat. Hieruit vloeit meteen een voorspelling voort: naarmate de tijd verstrijkt stromen vrouwen vanzelf door naar de hogere functies en ontstaat er vanzelf een vrouw-man verhouding aan de top die gelijk is aan die van de basis. Het is slechts een kwestie van tijd. Het citaat aan het begin van dit paper geeft deze opinie beeldend weer.

Het feit dat velen in de rechterlijke macht een onjuist, te optimistisch, beeld hebben van een zo eenvoudig en zichtbaar iets als de vrouw-man verhouding (zie tabel 1) rechtvaardigt achterdocht tegen deze 'gemakkelijke' opinie. Zijn alleen de lagere functies instroomfuncties? Zou het werkelijk zo zijn dat naarmate de tijd verstrijkt vrouwen vanzelf doorstromen naar de hogere functies? Zitten zij in de broedstoof om in hetzelfde tempo als mannen te kunnen 'doorstromen'? Dat zijn de vragen die in de volgende paragrafen zullen worden beantwoord.

2. De loopbaanontwikkeling globaal benaderd

Als er slechts een tijdsverschil is tussen de basis en de top, dan zou de huidige vrouw-man verhouding aan de top overeen moeten komen met de verhouding aan de basis van een aantal jaren geleden. We kunnen deze verhouding met behulp van de gegevens uit tabel 1 bekijken voor de jaren 1974 en 1986. Hiertoe verdelen we de functies in de rechterlijke macht in drie niveaus: lage, midden en topposities.

In tabel 2 kunnen we zien dat de vrouw-man verhouding aan de basis van 1974 vrijwel dezelfde is als de vrouw-man verhouding van de midden posities in 1986; er heeft dus doorstroming plaatsgevonden. Aan de top zijn er twee vrouwen bijgekomen. Alle vrouwen aan de top zijn verbonden aan de Hoge Raad: twee raadsheren en één advocaat-generaal.

Deze globale benadering laat zien dat het in zekere mate inderdaad slechts een kwestie van tijd is. De vraag blijft echter hoeveel tijd? Als vrouwen er namelijk substantieel langer over doen dan mannen om een middenpositie te bereiken

Tabel 2. Verdeling van vrouwen over drie functieniveaus in 1974 en 1986

niveau	functies	vrouwen absoluut en procentueel			
		1974		1986	
		N	%	N	%
top:	leden en parket van de hoge raad, presidenten, procureurs-generaal, hoofd-officier van justitie	1	1,3%	3	3,5%
midden:	raadsheer, kantonrechter, vice-presidenten, advocaat-generaal, officier 1e klasse	4	1,4%	44	9,4%
basis:	rechter, officier van justitie	31	11,0%	95	25,1%

dan zullen zij in leeftijd systematisch achterlopen en worden de hoogste posities de facto onbereikbaar: voor de top blijft de achterstand bestaan.

Wat we nu dus willen weten is of vrouwen en mannen een zelfde loopbaanpatroon hebben: volgen vrouwen andere wegen in hun loopbaan en doen vrouwen er langer over om een carrièrestap te maken dan mannen? Ter beantwoording van deze vragen wordt een andere, minder globale benadering toegepast; deze wordt in de volgende paragraaf beschreven.

3. Loopbaanontwikkeling op micro-niveau

Om tot een vergelijking te komen van de loopbanen van vrouwen en mannen zijn door ons met behulp van de Naamlijst Leden Rechterlijke Macht 1986⁴ de carrières bekeken van alle leden van de rechterlijke macht. Deze naamlijsten bevatten van alle leden de naam, de functie die zij momenteel bekleden, de functies die zij binnen en buiten de rechterlijke macht hebben vervuld, de duur van deze functies, het geslacht en het geboortjaar.

Twee wegen kunnen worden bewandeld om rechter of officier te worden. Tot de leeftijd van dertig jaar kan men via de raio-opleiding (Rechterlijk Ambtenaar in Opleiding) binnenkomen. Daarnaast kan men als zogeheten buitenstaander binnenkomen; dan moet men zes jaar als jurist elders in de maatschappij werkzaam zijn geweest (bijvoorbeeld in de advocatuur of in het bedrijfsleven) en ouder dan 35 jaar zijn. Komt men als 'buitenstaander' binnen dan kan men een startpositie, afhankelijk van leeftijd en ervaring op ieder niveau van de piramide krijgen: de één wordt bijvoorbeeld rechter aan de rechtbank als eerste functie in de rechterlijke macht, een ander raadsheer bij de Hoge Raad.

Bij de zittende magistratuur is de meest voorkomende instroomfunctie die van rechter. De eerste stap hogerop is naar het kantongerecht als kantonrechter, naar het gerechtshof als raadsheer of binnen de rechtbank als vice-president.

Vanuit deze functies kan een tweede carrièrestap worden gemaakt naar vice president van een gerechtshof, naar president van de rechtbank, of naar raadsheer van de Hoge Raad. Bij de staande magistratuur is de meest voorkomende instroomfunctie die van officier van justitie, de volgende stap is die van officier eerste klasse, slechts een enkele keer wordt men direct tot advocaat-generaal benoemd.

De ongelijke verdeling van vrouwen en mannen over de verschillende functieniveaus, verticale segregatie, wordt beïnvloed door het niveau van de instroomfuncties en door de doorstroomsnelheid (zie ook SCP 1988 p. 453). Daarom is nagegaan of de aanvangsfuncties van vrouwen en mannen van elkaar afwijken en of het carrièretempo van vrouwen en mannen verschilt.

Inderdaad blijkt er sprake te zijn van een ongelijke uitgangssituatie: mannen komen vaker in een hogere positie de rechterlijke macht binnen. Van de populatie van 1986 (932 leden van de rechterlijke macht, waarvan 142 vrouwen) begon het merendeel van de zittende magistratuur haar loopbaan als rechter (530 van de 679 leden); het merendeel van de staande magistratuur ving de loopbaan aan met de functie van (substituut-)officier van justitie (244 van de 253 leden). In de overige, hogere aanvangsfuncties stroomden veel meer mannen dan vrouwen in. Zoals we in tabel 3 kunnen zien worden mannen veel vaker dan vrouwen meteen als kantonrechter, raadsheer van het hof en de Hoge Raad aangesteld. Bovendien worden mannen een enkele keer direct als vice-president van een rechtbank, officier van justitie eerste klasse, advocaat-generaal van een hof of van de Hoge Raad, en procureur-generaal benoemd, vrouwen nooit. Zo was voor zesenzestig mannen hun eerste functie in de rechterlijke macht raadsheer aan een gerechtshof, op het middenniveau, terwijl dit voor slechts één vrouw het geval was. Een verklaring hiervoor kan worden gevonden in de toename van het aantal belastingzaken en de daarmee samenhangende toename van het aantal daarin gespecialiseerde raadsheren, een richting waarin weinig vrouwelijke juristen zich specialiseren.

Een andere verklaring voor dit verschil tussen vrouwen en mannen bij deze en alle overige hogere instroomfuncties is dat deze open staan voor mensen die elders, bijvoorbeeld in de advocatuur, als jurist al enigszins gestegen zijn in de hiërarchie. We mogen aannemen dat aldaar evenzeer sprake is van verticale segregatie mede veroorzaakt door de langzame instroom van vrouwen in het beroep.

Zoals gesteld is naast het niveau van de instroomfunctie ook de doorstroomsnelheid van belang. Veel vrouwen en mannen zijn doorgestroomd van de basis naar het middenniveau. Voor de populatie van 1986 (N=932) is nagegaan of er verschillen zijn in doorstroomsnelheid tussen vrouwen en mannen, ofwel zijn

er verschillen tussen vrouwen en mannen in de tijd die zij er over doen om een hogere functie te bereiken?

Als we de hele populatie in ogenschouw nemen blijken er geen verschillen te zijn: vrouwen en mannen doen er even lang over om over te stappen van de instroomfunctie naar een hogere functie. Zo doen vrouwen en mannen er even lang over om over te stappen van de functie van rechter naar die van vice-president (7,8 jaar) en van rechter naar kantonrechter (6,5 jaar).

Tabel 3. Aanvangsfunctie leden rechterlijke macht 1986 (absoluut en procentueel)

Functie	totaal		vrouw		man	
	N	N	%	N	%	
Totaal	932	142	15,2	790	84,8	
Totaal zitten	679	112	16,5	567	83,5	
<i>laag</i>						
- rechter	530	107	20,2	423	79,8	
<i>midden en hoog</i>	(149)	(5)	(3,4)	(144)	(96,6)	
- kantonrechter	70	3	4,3	67	95,7	
- vice-president rechtbank	2	-	-	2	100	
- raadsheer hof	67	1	1,5	66	98,5	
- raadsheer hoge raad	10	1	10,5	9	90,0	
Totaal staan	253	30	11,9	223	88,1	
<i>laag</i>						
- officier van justitie	244	30	12,3	214	87,7	
<i>midden en hoog</i>	(9)	(-)	-	(9)	(100)	
- officier van justitie 1e klasse	1	-	-	1	100	
- advocaat-generaal hof	3	-	-	3	100	
- procureur-generaal hof	1	-	-	1	100	
- advocaat-generaal hoge raad	4	-	-	4	100	

Deze benadering is echter inadequaat: vrouwen en mannen kunnen niet goed vergeleken worden als er geen rekening wordt gehouden met een aantal andere verschillen, zoals het feit dat mannen gemiddeld eerder zijn ingestroomd dan vrouwen. In de loop van de tijd zijn de carrières binnen de rechterlijke macht zich steeds sneller gaan voltrekken. Wil men dus een goede vergelijking maken tussen vrouwen en mannen dan moet de instroomdatum bij de analyse worden

betrokken. Bovendien is het interessant om te kijken of vrouwen bij hun loopbaan een andere weg volgen dan mannen.

Naast de bovenstaande benadering van de loopbaanontwikkeling is daarom tevens voor twee vergelijkbare groepen vrouwen en mannen, 141 gematchte paren, allen full-time werkend, bekeken of vrouwen en mannen significant van elkaar verschillen bij gelijke startposities, dat wil zeggen met een zelfde instroomfunctie, hetzelfde aanvangsjaar, uit dezelfde leeftijdsgroep, en afkomstig rechtstreeks van de raio-opleiding (Rechterlijk Ambtenaar in Opleiding) of via de weg van buitenstaander (na zes jaar werkervaring als jurist elders in de maatschappij).

Geconstateerd kan worden dat er geen significante verschillen bestaan tussen vrouwen en mannen met een gelijke startpositie wat betreft het aantal carrièrestappen dat zij hebben gemaakt. Door vrouwen is het gemiddeld aantal vervulde functies 1,38 en door mannen 1,33. 69% van de vrouwen en 67% van de mannen had maar één functie. Met andere woorden, een derde van de leden van de rechterlijke macht heeft één of meer carrièrestappen gemaakt.

Maar in tegenstelling tot wat we hiervoor, bij de vergelijking van vrouwen en mannen over de hele populatie, zagen kan nu geconcludeerd worden dat er wel verschillen zijn tussen vrouwen en mannen met een gelijke startpositie wat betreft de tijd die het bereiken van een hogere functie vergde: in de zittende magistratuur stromen mannen sneller door dan vrouwen.

Deze bevinding voor de rechterlijke macht wijst in dezelfde richting als de bevindingen van Van Doorne-Huiskes over het personeel van de Rijksuniversiteit Utrecht (1986). Zij constateert eveneens verschillen in loopbaantempo ten voordele van mannen.

In tabel 4 kunnen we zien dat de gemiddelde tijd die vergelijkbare ('gematchte') vrouwen en mannen er over doen om een hogere positie te verwerven binnen de zittende magistratuur afwijkt. Voor elke mogelijke carrièrestap geldt dat vrouwen er langer over doen dan mannen. De carrièrestap van rechter naar kantonrechter vergt voor vrouwen gemiddeld 6,5 jaar en voor mannen 5 jaar, de overstap van rechter naar vice-president van een rechtbank duurt voor vrou-

Tabel 4. Duur van de veel voorkomende carrièrestappen van overeenkomstige vrouwen en mannen in de zittende magistratuur (in jaren)

overstap	gemiddeld aantal jaren				N
	totaal	vrouwen	N	mannen	
van rechter naar kantonrechter	5,6	6,5	(8)	5,0	(12)
van rechter naar vice-president rechtbank	6,7	7,8	(17)	5,7	(18)
van rechter naar raadsheer	7,6	8,9	(12)	6,4	(14)

wen gemiddeld 7,8 jaar en voor mannen gemiddeld 5,7 jaar. De promotie van rechter naar raadsheer van een gerechtshof ten slotte duurt voor vrouwen gemiddeld 8,9 jaar en voor mannen 6,4 jaar.⁵

Door het matchen is ontdekt dat er een verschil in doorstroomsnelheid bestaat in de zittende magistratuur en dat dit niet te wijten is aan één van de andere verschillen tussen vrouwen en mannen zoals de instroomfunctie, de leeftijd en de lengte van de periode dat men werkzaam is in de rechterlijke macht. Dit is als volgt te verklaren: 1. De carrières verlopen nu sneller dan vroeger (bijvoorbeeld tot 1966 duurde de overstap van rechter naar raadsheer gemiddeld 10,2 jaar, in de periode van 1967 tot 1976 7,5 jaar en van 1977 tot 1986 4,9 jaar). 2. Vrouwen zijn pas de laatste jaren in de rechterlijke macht in grotere aantallen aanwezig. 3. Daardoor lijkt hun carrièresnelheid gelijk aan die van het gemiddelde van de hele populatie, 4. maar is toch de carrièresnelheid significant lager dan van mannen die in dezelfde periode deel zijn gaan uitmaken van de rechterlijke macht.

5. Conclusie

Ofschoon de deelname van vrouwen aan de rechterlijke macht is toegenomen in de afgelopen decennia en er ook positieve structurele wijzigingen hebben plaatsgevonden die deze deelname vergemakkelijken, zoals de mogelijkheid van part-time werken, is de loopbaanwerkelijkheid voor vrouwen in de rechterlijke macht anders dan door veel leden uit de beroepsgroep wordt gedacht. Vrouwen zijn nog ondervertegenwoordigd in alle functies, zij bekleden vooral de lagere functies en maken, althans binnen de zittende magistratuur, langzamer carrière. Door dit laatste is het verminderen van de verticale segregatie niet alleen een 'kwestie van tijd', maar wordt verticale segregatie een permanent verschijnsel.

Noten

1. De administratieve en de militaire rechtspraak worden hier buiten beschouwing gelaten.
2. Beroepssegregatie wordt wel aangeduid met de term horizontale segregatie, functieniveau-segregatie met verticale segregatie (vgl. Sociaal en Cultureel Planbureau 1988: 448 en Tijdens 1989: 35).
3. Onder part-time rechters worden hier, en ook binnen de beroepsgroep, de zogenaamde bezoldigd plaatsvervangers verstaan. De rechterlijke macht kent ook onbezoldigd plaatsvervangers; deze zijn hier buiten beschouwing gelaten.

4. Deze Naamlijst Leden Rechterlijke Macht is bijgewerkt tot 1 januari 1986. De Naamlijsten worden uitgegeven door de directie organisatie rechtspleging en rechtshulp van het ministerie van justitie.
5. Buiten beschouwing laten we de carrièrestappen die bij maar enkele leden van de rechterlijke macht voorkomen, over enkele gevallen een gemiddelde duur geven zou onjuist zijn. Dat is ook de reden dat we geen uitspraken kunnen doen over de doorstromingsnelheid bij de staande magistratuur.

Literatuur

- Abspoel, J.J. (1985). *Tralies zijn geen medicijn, Bespiegelingen van een strafrechter*, Veen uitgeverij, Utrecht.
- Becker, H.A. & M.G. Beekes (red.) (1989). *Loopbanen van mannelijke en vrouwelijke academici aan Nederlandse universiteiten, een studie naar de ontwikkelingen tussen 1974 en 1986*, Utrecht.
- Doorne-Huiskes, A. van (1986). *Loopbanen van vrouwen en mannen: een analyse: een onderzoek aan de Rijksuniversiteit Utrecht*, deel II, Rijksuniversiteit Utrecht.
- Groenendijk, C.A. (1975). De rechterlijke macht in Nederland: Tussen balie en bureaucratie, *Beleid en Maatschappij* 6, p. 151-165.
- Komter, A.E. (1987). Het figuratiesociologisch optimisme over de machtsverhouding tussen de seksen. De wens als vader van de gedachte? In: W.E.A. van Beek e.a. (red.) *Sociologisch en antropologisch jaarboek*, Van Loghum Slaterus, Deventer.
- Nieva, F. & B.A. Gutek (1981). *Women and Work, A Psychological Perspective*. New York.
- Noordenbos, G. (1989). *Are Careers of Women Academics Comparable?* Paper presented at the fourth Congress of the Society for Social Studies of Science, Irvine.
- Roest, N.F. (1989). Vrouwelijke burgemeesters: kwestie van prioriteit, *Namens*, jrg. 4 afl. 5 p. 41.
- Sloot, B.P. (1981). *Ervaringen van vrouwelijke juristen*, Nijmegen, p. 169.
- Sociaal Cultureel Planbureau (1988). *Sociaal en Cultureel Rapport*, Rijswijk.
- Tijdens, K.G. (1989). *Automatisering en vrouwenarbeid, Een studie over beroepssegregatie op de arbeidsmarkt, in de administratieve beroepen en in het bankwezen*, p. 31, Uitgeverij Jan van Arkel, Utrecht.
- Weggelaar, M.J., W.A. Trommel & F.E. Molenaar (1988). Doorstroming van vrouwen in het bedrijfsleven. In: M.J. Weggelaar e.a., *Emancipatie aan het werk. De positie van vrouwen in arbeidsorganisaties*, DSWO press, Leiden.